

החלק השני במספר החכמות

והוא נחלק לתשעה חלקים.

- החלק הראשון בתועלת זה החלק השני.
- החלק השני היאך תתחדש הלשון באומה.
- החלק השלישי בחכמת הלשון.
- החלק הרביעי היאך יתחדשו החכמות בכני אדם.
- החלק החמישי בחכמת ההגיון וחלקיה.
- החלק השישי בחכמות⁶ הלמודיות וחלקיה.
- החלק השביעי בחכמת הטבע וחלקיה.
- החלק השמיני בחכמת האלהות וחלקיה.
- החלק התשיעי בחכמת המדינית וחכמת הרברים:

החלק הראשון בתועלת זה החלק השני:

ואומר כי תועלת זה החלק השני שיש תועלות⁶: הראשונה כי האדם כשירצה ללמוד חכמה מהחכמות ולעיין בהם ידע אי זו מהם יבקש ובמה יעיין ואי תועלת תבא לו ממה שיעיין ואי זה⁷ שלמות ישיג⁸ ממנו. ואז יעיין במה⁹ שיעיין בידעה אמיתית ולא בטעות ובפתוי: השנית כי בזה הספר יוכל האדם להקיש בין החכמות ולדעת אי זו חכמה היא יותר שלמה ויותר מעולה¹⁰ וחוקה ואי זו מהם חלושה: השלישית כי בו יוכל האדם להבחין מי שיתהלל בידיעת אלו החכמות ואינו יודע אותן כי כשיבוקש ממנו שיגיד לך¹¹ כלל אלו החכמות וימנה פרטיהם וכלל כל פרט מהם אז יתבאר עם האמת עמו או אם לא, ויתבאר כמו כן מי שהוא בקי בהן ובמה הוא בקי: הרביעית כי הוא מועיל למי שרוצה

1) מתוך A. 2) לדבר B >. 3) בה. C; בחר בה B. 4) אחרים M. 5) ויתעלה ויתהדר ויתנשא ואי זה B <. 6) מעלות C. 7) בחכמת A B C. 8) שלמות תבא לו ממה שיעיין. 9) ישוב C. 10) A B במה שיעיין > C. 11) לך C > מועלת.

להתדמות (בבעלי¹) החכמה ושיחשבו שהוא מהם ולהראות² שהוא נבדל מהמון³ העם: החמישית והיא תועלת⁴ גדולה מכל מה שזכרנו וזה כי בעונותינו שרבו מעת שנפלנו בגלות ונשתעבדנו⁵ לעובדי פסל ומסכה אבדה חכמת חכמינו⁶ ומה שחבר שלמה המלך ע"ה בחכמת השבע והאלהות כמו שבארתי זה בספר המעלות עד שלא נמצא מזה ביריני אלא דברים מעטים בתלמוד והם רמזים וחידות, לא יבינם כלל אלא המעיינים בספרי החכמות המבארים אותם העניינים: ועל כן זה הספר יהיה כמבוא⁷ לכל מי שיש לו פנאי להתעסק באותם החכמות בספרים המועתקים ללשון הקודש. ואם יאריך האל⁸ הימים ויניח מרוגו התלאות כוונתי לחבר מאלו החכמות בלשונינו כי טוב הוא שנלמוד אותם בלשונינו משנלמוד אותם בלשון עם אחר: הששית והיא תועלת גדולה מכל מה שזכרנו למעלה וזה כי מזה הספר יתבאר באור אמתי אם אנו רשאים ללמוד אלו החכמות מצד תורתנו אם לא או אם סותרות דבר ממה שזכר בתורתנו כמו שיחשוב מי שאין לו שכל מפני שיש אנשים חסרי הדעת תועים בנפשם והושבים כי הוא אסור מצד התורה לעיין באלו החכמות. וזה⁹ הטעות הראה להם מפני שהם סכלים באלו החכמות, ואילו ידעו אמתתם היו יודעים כי הדבר הפך ממה שחשבו כמו שיתבאר. וזו היתה הכוונה הראשונה בחבור זה הספר וספר המעלות כדי להיותם כמבוא למה שרצוני לחבר בעזרת האל יתברך:

החלק השני איך תתחדש הלשון באומה:

ואומר כי האדם בתחילת היצירה יתנועע אצל הדבר אשר תהיה תנועתו אליו יותר קלה עליו ועל המין אשר תהיה תנועתו קלה עליו ויולך נפשו לדעת או לחשוב או לצייר או לדמות או לעשות כל¹⁰ מה שתהיה הבנתו ביצירה יותר חזקה כי זה הוא הקל עליו. וראשון מה שיעשה דבר¹¹ מזה יעשהו בכח שהוא בו ביצירה ובקנין טבעי לא בהרגל שיהיה קודם זה ולא במלאכה, וכשיחזור פועל ממין אחד פעמים רבות יתחדש לו קנין הרגל או יצירי או מלאכותי: וכשיצטרך האדם להודיע לזולתו מה שבלבו או מה שיכוין בלבו יעשה רמיוות בתחלה להורות על מה שבלבו ולהודיעו לזולתו אם יצטרך לזה. ואחר כך יודיע אותו בקולו, וראשון הקולות הקריאה כי בזה יעיד למי שיבקש להבינו¹² ויודיע שהוא

1) לבעלי החכמות B. 2) ולהדמות C. 3) מהם B. 4) מעלת A. 5) ונשתעבדנו C. 6) נבואה B. 7) נמצא B. 8) חכ' ד"ל A. 9) ונשתעבדנו C. 10) אחי האל בימים B. 11) ברמיוה B. 12) לחבינו ולהודיעו B. 13) בכל C. 14) ואילו C B fehlt bis.

המכוון באותה ההבנה. ואחר כך יוציא קולות משונים יורה בכל אחד ואחד מהם על כל אחד ואחד ממה שיוורה עליו¹⁾ (ברמוז²⁾ אליו, וישים לכל רמוז אליו מוגבל קול מוגבל, לא ישמשו זה הקול בוולתו: וידוע הוא, כי אלו הקולות יהיו מהקיש³⁾ אויר הנשימה לחלקי הגרון או לחלקי הפה או האף או השפתים כי אלו⁴⁾ הם האברים המוקשים באויר הנשימה, והלשון דוחקת זה האויר בחלקי הפה ובחלקי שרשי השנים ובשנים ויתחדש מכל⁵⁾ חלק אשר תרחק הלשון את האויר בו ותקישנו בו קול מוגבל ותעקיהו הלשון באויר מחלק אל חלק מחלקי הפה ויתחדש⁶⁾ מזה קולות מוגבלים. וידוע הוא כי הלשון התנועע תחלה אל החלק אשר תנועתה אליו קלה ועל כן מי שהם משכונה אחת ואיבריהם⁷⁾ ביצירה קרובים אלו מאלו תהיה לשונם אחת ודבריהם אחרים. ויהיו האנשים השוכנים במדינות כשהיו איבריהם על יצירות ומוגם משונים⁸⁾ מיצירות איבריהם⁹⁾ אלו לשונותיהם משונות מלשונם¹⁰⁾ ואו ישתנו הקולות אשר ישימום סמנים להורות קצתם לקצתם על מה שבלבם וזו היא הסכה הראשונה לשני הלשונות באומות. ואילו הקולות הראשונים הם האותיות ואלו האותיות בעת שישימום סמנים והם מוגבלים במספרם אינם מספיקים בהוראה על כל מה שיודמן שיהיה בלבם. ועל כן יצטרכו להרכיב קצתם לקצתם¹¹⁾ ואו יגיעו המלות משתי אותיות שתי¹²⁾ אותיות, ויהיו האותיות והמלות סמנים¹³⁾ למורגשים אפשר לרמוז אליהם, כי כל מושכל שהוא כללי יש לו אישים זולתי אישי המושכל האחר ואו יתחדש¹⁴⁾ קולות פנים¹⁵⁾ משונים מקצתם סמנים¹⁶⁾ למורגשים והם כנויי¹⁷⁾ האישים ומקצתם מורים על המושכלים כללים להם אישים מורגשים: וכן יתחדשו בתחלת אותיות האומה והמלות ההוות מאלו האותיות כי כשיודמן שישתמש¹⁸⁾ האחד מהם בקול או מלה להורות על דבר וישמור השומע מה ששמע ממנו וישתמש באותה המלה בעצמה ברכרו עם מי ששמעה ממנו או יהיו אלו השנים הסכימו על זו המלה וירברו בה לזולתו עד שיפרסם זה אצל האומה. וכל מה שיתחדש בלב אדם מהם דבר אחד¹⁹⁾ ויצטרך להבינו לזולתו יחדש קול ויורה לזולתו עליו וישמענו²⁰⁾ ממנו וישמור כל אחד מהם זה וישמיהו קול מורה על זה הדבר ולא יסור²¹⁾ ויתחדשו קולות זה

הם. C > 4) ; מהבינו C ; מהחיש A 3) . ברוחו A 2) . עליו C > 1) .
 דבריהם B > bis ; ואיברים C 7) . ויתחלקו A 6) . מזה B fehlt bis 5) .
 8) B fehlt bis . משונות B 9) . איבריהם A > 10) . מהמורגשים C ; סמנים מועטים A 13) . שתי אותיות B > 12) . אל קצתם
 11) C . כנויי A 17) . סמנים A > 16) . משתים A 15) . תחדשו A B 14) .
 18) . וישמענה B ; וישמענה A 20) . אחר A 19) . שישמש

אחר זה. בהם מי שינהיג אותם ויפנה לבו¹⁾ מהעסקים לחדש מה שיצטרנו אליו²⁾ מהקולות לדברים הנשארים אשר אין להם³⁾ אצלם קולות מורים עליהם ויהיה הוא המחדש אותו הלשון באותה האומה. ולא⁴⁾ יסורו יעשו כן מנהיגיהם עד אשר יחדשו המלות לכל מה⁵⁾ שיצטרנו להם לצורך חייהם. ויהיה⁶⁾ זה בתחילה לכל מה⁷⁾ שידעוהו בתחילת המחשבה המשותפת לכל וההרגש מהדברים המורגשים משותפים מהדברים העיוניים כמו השמים והכוכבים והארץ ומה שבה. ואחר כך הפעלים ההווים מכחותם אשר הם להם ביצירה ואחר כך לקנינים המגיעים מהרגל⁸⁾ אלו הפועלים מיצירות או מלאכות⁹⁾ ולפעמים ההוים מהם אחר שהיו קנינים ואחר כך למה שתגיע להם ידיעתו בניסיון ולמה שיוציאו מלבם ממה שידעו בניסיון ואחר כך הדברים אשר הם סגולה לכל מלאכה ומלאכה מהמלאכות מהכלים וזולתם עד אשר ישלם לכל מה שתצטרך אליו האומה מהלשון:

החלק השלישי בחכמת הלשון וחלקיה:

ואומר כי חכמת הלשון על דרך כלל שני מינים. האחד ידיעת שמירת המלות המורות אצל אותה האומה וידיעת מה¹⁰⁾ שתורה עליו כל אחת¹¹⁾ מהם. והשני ידיעת סדרי אותן המלות, והסדרים בכל מלאכה הם מאמרות כוללות נכללו בכל¹²⁾ אחת מהן דברים רבים ממה שכוללת אותה המלאכה ומזכירים כל הדברים אשר הם מונחים לאותה המלאכה או לרובה. ואלו הסדרים מוכנים או לסוב עמהם מה שהוא ממנה מאותה¹³⁾ המלאכה לכל לא יכנס בה מה¹⁴⁾ שאינו ממנה או שלא יצא ממנה מה שהוא ממנה או להבחין בהם מה שאפשר שיטעה בה האדם או להקל עליו לדעת¹⁵⁾ מה שכוללת אותה המלאכה ולשמור אותו¹⁶⁾. והספרים הקצרים אשר הם זכרונות לספרים¹⁷⁾ ארוכים הם סדרים מפני שהם דברים מעטים כוללים מספיקים לדברים רבים: והמלות המורות בלשון כל אומה שני מינים נפרדות ומורכבות והנפרדות כמו הלכן והשחור והאדום והרומה לזה. והמורכבות כאמרנו האדם חי או ראובן חכם. והנפרדות יש מהם שהם כנוי האישים כמו ראובן ושמעון ומהם שהם¹⁸⁾ מורות על המינים כמו האדם, ומהם שהם מורות על הסוגים כמו הבהמה. והנפרדות המורות

1) $A > B$ לבו. 2) $A >$ אליו. 3) $C >$ להם. 4) $B >$ ויעשו. 5) $C >$ להרגל. 6) $C >$ מי. 7) $C >$ וזה יהיה. 8) $C >$ אשר יצטרנו אליהם. 9) $C >$ מלאכות. 10) $A >$ כל מה. 11) $C >$ אחת; $A >$ אות. 12) $B >$ בכלל. 13) $C >$ fehlt bis להבחין. 14) $B >$ מה. 15) $C >$ הדעת. 16) $C >$ אותה; $B >$ אותן. 17) $A >$ לספרים; $C >$ אל הספרים. 18) $B >$ שמורים.

על הסוגים והמינים יש מהם שמות ויש מהם פעלים ויש מהם מדבקות. והמדבקות אינם מורות על דבר לבדן¹⁾. והשמות כמו ראובן ושמעון והפעלים כמו פעל ועשה²⁾ ואמר. והמדבקות כמו את גם רק. ונקראו מדבקות מפני שהם מדבקות השמות אל הפעלים והפעלים אל השמות. וישגו השמות והפעלים הזכרות והנקבות והאחדות והשניות והקבוצן, וישגו הפעלים בלבד שהם מורים על הזמנים השלשה אשר הם העובר והעומד והבא:

ונדר השם אצל בעלי ההגיון הוא קול מורה בהסכמתו, ולא יורה על הזמן ולא יורה החלק ממנו בהיותו נפרד. ובאור זה כי מה שנאמר בו כי הוא קול מפני שהגדר מורכב מווג ופרק ומה שנאמר בו "מורה" כדי להבדיל אותו מקול השעול והעשוש והדומה להם מהקולות שאינם בהסכמה נקולות הבהמות. ומה שנאמר בו כי אינו מורה על הזמן להבדיל אותו מהפעל שהוא מורה על הזמן. ומה שנאמר בו כי לא יורה החלק ממנו בהיותו נפרד הוא כי ראובן החלק ראוי³⁾ אינו מורה על דבר משם ראובן, וכן החלק מיצחק כמו שהתבאר זה במלאכת ההגיון:

והשמות יש מהם משותפות ויש מהם מוסכמים ויש מהם נרדפים ויש מהם מסופקים ויש מהם מובדלים ויש מהם מושאלים ויש מהם מועתקים ויש מהם נאמרים בכלל ובפרט, ויש מהם גזורים. וצריך שנבאר זה אע"פ⁴⁾ שאין זה מכוונת הספר⁵⁾:

והמשותפים הם השמות המורים על העניינים יותר מאחד. ואלו אין שתופים⁶⁾ אלא⁷⁾ בשם בלבד והם משונים בענין כמו העין שהוא מורה על עין המים ועל עין הראות ועל עין השמש:
והמוסכמים הם השמות המורים על עניין אחד יכלול דברים רבים כמו האדם והבהמה:

והנרדפים הם שמות מורים⁸⁾ על ענין אחד כמו הארי והליש והשחל והם כנגד השמות המשותפים:
והמסופקים הם שמות המיוחדים אל דבר אחד כמו הדברים החמים המיוחדים אל החמימות והדומה לזה:

1) ואם אין B 4). הראוי C; ראוי A 5). עשה A B 2). לבדו C 1).
C gekürzt und lauter: והמושותפים נודעות והמוסכמים נמי נודעות וגם הנפרדים הם נודעות כמו 5) ואין זה C
הרבה שמות לענין אחד. והמסופקים הם השמות המיוחדים על דבר אחד כמו
הדברים החמים המיוחדים אל החמימות והדומה לזה. והנבדלים הם שכל אחד מ
השמות יורה על ענין מיוחד כמו האבן שיורה על מה שנקרא בו והצמח יורה על
שתופם A 6). מה שנקרא בו וכל הדומים לאלו. והמושאלים גם הם מבוארים:
7) רבים C 8). לא A C 7).

והנבדלים הם השמות אשר יורה כל אחד מהם על דבר שלא יורה עליו האחר כמו האבן והצמח:

והמושאלים הם שמות אשר יושאלו מדבר אחד לדבר אחר כמו בטן האדמה ובטן שאול ואם הדרך ואלו הרבה בלשוננו. ואלו השמות הם שמות מורים על הדברים הקבועים בהם מתחלה ואחר כך יבנוי) בהם פעם אחר פעם דברים אחרים מבלתי שיהיו קבועים כאלו²⁾ השניים ולא יורו על עצמם:

והמועתקים הם השמות אשר הועתקו מדבר אחד לדבר אחר כמו שיקראו במלאכה מהמלאכות שם לאחד³⁾ מהדברים והועתק ממנו זה השם לדבר אחר במלאכה אחרת וכמו⁴⁾ שקוראים הדבר בשם העושה אותו. וההפרש בין המשותפים והמועתקים כי המשותפים השיתוף ביניהם מתחילה מבלתי שיהיה קודם האחד אל⁵⁾ האחר בזמן והמועתקים קודם האחד אל האחר:

והנאמרים בכלל ופרט הם השמות הנאמרים על הסוג והוא נאמר כמו⁶⁾ בן על המין כמו המקרה הנאמר על המקרים שהם סוגים ויאמר על השחוק שהוא סגולה לאדם:

והגוזרים הם השמות הנאמרים תחלה על עניינים מופשטים במחשבה מהחומר ואחר כך ישנו⁷⁾ אותם שנוי יורה על מציאות אלו העניינים בחומר כמו הלובן הנאמר⁸⁾ על עניין מופשט במחשבה ואחר כך ישנו אותם אל⁹⁾ הלבן ויורה על מציאות ענין הלובן בחומר:

והשמות יש מהם שהם מקורים לפועלים ונקראו שם הפועל ועל האמת הם הפועלים בעצמם, אלא שמנהג בעלי הלשון לקרותם שמות. ונקראו מקורים מפני שמהם נבנים בנייני¹⁰⁾ הפעלים כמו שמור שממנו נבנה¹¹⁾ בנין שמר. ויש מהם שמות שאינם מקורים ומקצתם לא בא בלשונינו בנין מהם כמו עין ואבן וספר והדומה להם ואילו היה האדם בונה מהם בניינים לא היה נוטה מדרך הדקדוק כמו שהוא בלשון ערב. ועל זה הדרך אמרו מקדמוני¹²⁾ משוררינו קשותם קישוקת¹³⁾ ואין זה רחוק כי אנו נמצא שנאמר¹⁴⁾ מְגַל הַרְגְלִי וּמְעִין עֵינִי¹⁵⁾ וכן רבים. ומפני שמרגל אדם בדבר הוא המוליכו בו פעמים רבות עד שיהיה לו בו קנין חזק, וההליכה היא ברגל נגזר ממנו זה הפועל. וחכמינו ז"ל אמרו

אל האחר > B 5) כמו C 4) אחד C 3) מאילו C 2) יכוננו C 1)
בניינים R; בנייני > A 10) על C 9) נאמר C 8) ישנה C 7) גם B 6)
משחמת A 13) קדמוני C; מקדמוני B 12) נבנה תבנה C 11) בעיניי C
עין C; ענין B 15) כמו שני בלי C; שני בלשונינו > A 14) משחמות C

כמו כן [חולין קכג]. מרגיל אלא שהוא על ענין אחר והוא המפשט את' הבהמה כדי לעשות מהעור נוד שלם ומוציא הרגלים מהצואר:

וכבר התבאר ממה שזכרתי כי הלשונות הם בהסכמת בני אדם כמו¹⁾ שאמר הכתוב [בראשית ב כ] ויקרא האדם שמות והורה כי השמות הם כפי מה שקרא²⁾ הוא ואין הלשון בטבע כמו שחשבו אנשים³⁾ אבל יש להם מכוא בדברים הטבעיים. מפני זה נמצא כת אחת מבעלי הלשון⁴⁾ כשהורגלו להשתמש במלה מהמלות אשר חדשה הם במלאכתם לא יאשימו אותה עליה שאר בעלי הלשון ואם ישתמשו בה אחרים במלאכה אחרת יאשימו אותה ואל זה רמזו חכמינו ז"ל באמרם לשון מקרא לחוד ולשון משנה לחוד כי אנו מוצאים שאמרו יאפו⁵⁾ במקום⁶⁾ יאפו⁷⁾ והחליפו ההיא באיף וכמו נהגו הערב. אמרו הרק וארק בענין אחד. וכן במקרא השכם ואשכם, ואמרו ישחש כמו ישמור והוא ישחט במקרא כמו שאמר [ויקרא ט טו] וישחשהו. וכן אמרו שייר במקום⁸⁾ השאיר: ויש לנו לשבח המשוררים הקרמונים שהתחילו להרחיב בלשונינו על דרך הדקדוק ולחדש מלות ועניינים לא נזכרו בלשונינו וזה לשלמות ידיעתם בחכמת הלשון. כי זה חוק כל שלם בכל מלאכה להוציא מלבו אחר שידע הכללים דברים פרטיים ואם לאו⁹⁾ אינו שלם באותה¹⁰⁾ המלאכה¹¹⁾. ואחרוני המשוררים והמרקדים נטו מזה הדרך והסתפקו במלות שנזכרו בספרי¹²⁾ נביאנו ע"ה וזה לחסרון דעתם. כי ידוע הוא כמו שזכרנו כי מהשם יעשה האדם פעל. ודוגמת זה ממה שאנו עתיד לזכור בזה הספר כי אנו נמצא בלשונינו סגולה ולא נמצא ממנו פועל. וענין סגולה דבר מיוחד שלא נמצא אלא לאותו הדבר שאמרו שהוא סגולתו כמו השחוק שהוא סגולה לאדם, ולא נמצא לשאר בעלי חיים וכמו שני [שמות יט ה] והייתם לי סגולה מכל¹³⁾ העמים כלומר תהיו¹⁴⁾ מיוחדים ונבדלים משאר העמים ועל כן אמרו חכמינו ז"ל [בי בתרא נב:] קטן יעשה לו סגולה כלומר שייחד לו דבר. ועל כן כשירצה האדם לתאר דבר בענין מהעניינים שהוא מיוחד לו יאמר¹⁵⁾ שזה הדבר מסוגל לו ויאמר ממנו מסוגל. ובא כמו כן בדברי חכמינו ז"ל פועל מוז המלה כמו שאמרו בתלמוד ירושלמי [בי בתרא¹⁶⁾] פרק טן מה שסגל סגל לעצמו כלומר מה שייחד. וקדמוני משוררינו זכרו זה בשיריהם. ודוגמת זה עוד ממה שאני

1) A B > אח. 2) B C > כמו. 3) A. שיקרא. 4) C. האנשים.
 5) A B > יופך. 6) A B > ? המלאכה. 7) C. כמו. 8) C. כמו. 9) C. לא.
 10) A > bis. המשוררים. 11) C. מלאכה. 12) A B. בספר. 13) A B > מכל העמים.
 14) A. תהיו לי. 15) C. ואמר. 16) ed. Krotoschin 17a.

עתיד לזכרו מה שגזרתי מראש שהוא¹) ראשית שם על שקל מלכות
 ויתכן לעשות ממנו פועל כמו שעשה²) משר השירו. ואני אומר כי אל
 תתודע לראשות [אבות א י] שהוא מראש ויצטרך להיותו באלוף והענין
 מורה על זה כי הוא כמו אל³) הממשלה. וכמו כן מה שאזכור עוד בזה
 הספר מהמלות שהמעתיקים הורגלו לזכרם כמו היקש שהוא כמו סברא
 ולא⁴) שמתו במקומו סברא מפני שמלת סברא בלשון חכמינו ז"ל פעם
 נאמרת על ההיקש באמרם גמרא או סברא כלומר הוא קבלה מה שתאמר
 או הוא מצד ההיקש. ופעם נאמרת על המחשבה שאיפשר שאינה אמיתית
 באמרם סבר פלוני למימר כלומר השב לומר זה. וכמוהו יראה סובר
 בחכמה. ופעם נאמרת על הדעת כמו האמונה בדבר באמרם סבר לה כר'
 פלוני ואפשר לפרש כל אלו בענין אחד. ומילת היקש דומה לקיאס⁵)
 בלשון הערב וחכמינו ז"ל ישמשו אותה מאד באמרם [סנהדרין עג]. מקיש
 נערה המאורסה לרוצה. וכבר יצאתי מכוונת הספר ונשוב למה שהיינו בו:
 והפעל אצל בעלי ההגיון הוא קול מורה בהסכמה על דרך שזכרנו

בשם. ויש הפרש ביניהם כי הפועל יורה על עניין יפול⁶) בזמן כאמרנו
 עשה ויעשה. והפועל הוא אחר השם במעלה והוא קודם לו בזמן. וזה
 כי השם עומד בעצמו ולא יצטרך אל הפועל בהכרח מפני שהפועל מקרה
 והמקרה אינו קם בעצמו אבל יצטרך לנושא והוא נשוא:

והמדבק אינו מורה על דבר בעצמו אבל בהתחברו אל השם ואל
 הפועל ועל כן היא תחתם במעלה להצטרכו לשניהם.
 וחכמת הלשון אצל כל אומה נחלקת לשבעה חלקים: ידיעת המלות
 הנפרדות, וידיעת המלות המורכבות, וידיעת סדרי המלות בהיותן נפרדות,
 וידיעת סדרי המלות בהיותן מורכבות, וידיעת סדרי הכתיבה, וסדרי תיקון
 הקריאה, וסדרי השירים:

וידיעת המלות הנפרדות היא כוללת ידיעת מה שתורה עליו מלה
 ומלה מהמלות הנפרדות המורות על סוגי הדברים ומיניהם ושמירתם וקבלתם
 המסוגל בזה הלשון ותגד בו שהוא מלשון אחרת והזר ממנה והמפורסם
 אצל רובם:

וידיעת המלות המורכבות היא ידיעת המאמרות אשר הם מורכבות
 אצל זו האומה והם אשר חדשו אותם מליצייהם⁷) ומשורריהם ודברו בהם
 בעלי הצחות המפורסמים אצלם:

וידיעת סדרי המלות הנפרדות חוקרת בתחלה האותיות וידיעת מספרן
 ומאין מוצא כל אחת מהן בכלי הקול, והכפולות מהן ושאינן כפולות

1) C > שהוא. 2) C B שעשו. 3) A B > אל. 4) B > bis סברא.
 5) לקיאוס. 6) C לקיווס. 7) A ומסבריהם. 8) B יפורש.

ומכמה תתרכבנה עד שתהיה מהן מלה מורה, ומרוב מה שתתרכבנה, ומפחות¹ מה שתתרכבנה, ותחקור האותיות שאינן מתחלפות לעולם בכנות הפעלים אלא הם כשרשים ותודיע המתחלפות והנבלעות בהתחברם. ואחר כן תתן סדרי דוגמות המלות² הנפרדות ותבדיל בין הדוגמות³ אשר אינן גזרות מדבר אחר ובין מה שהם גזרות. ותבדיל הדוגמות הראשונות בין מה שהם מקורים אשר⁴ יבנו מהם הפעלים ובין מה שאינן⁵ מקורים, והיאך ישתנו המקורים עד שיהיו פעלים. ותתן דוגמות הפועלים והיאך יהיו מהם הצווים⁶ והמניעה ומה⁷ שדומה לזה ממיני⁸ דגמות כמו בעל השלש אותיות והארבעה והכפול ומה שאינו כפול ואיכותם והם השלמים והנחים. ואחר כך תחקור⁹ המלות אשר תקנו אותם בעבור שתהיינה קלות¹⁰ ועריבות לדבר בהם:

וידעת סדרי ההרכבה¹¹ תבאר בתחילה הרכבת¹² המלות עד שיהיו¹³ מהם מאמרים. ואחר כך תבאר צחות המאמרים וקלותם על הלשון: וידעת סדרי הכתיבה תבאר בתחילה היאך יכתבו האותיות כמו שיש מהן שאין המנהג לכתוב אותן אלא בסוף המלה ומהן שהן כותבין אותן בתחילת המלה והדומה¹⁴ לזה:

וידעת סדרי הקריאה תבאר מקומות הנקוד והסימנים ואי זה מהם מפני הצחות והנקוד על הרוב מורה על הנבלעות מהאותיות ועל ההנחות כמו הצרי והסגול והפתח והקמץ. ומלאכת המסורת תחקור¹⁵ כל אלו העניינים והוא תקון גדול מאד ללשון ולא יתבאר אלא אל¹⁶ היודעו: וידעת סדרי השירים שלשה חלקים. הראשון במשקל והשני בחרוז והשלישי אשר יוכל המשורר לשמשם אשר הסכימו עליהם בעלי השיר מחסרון אות או המלה לצורך השיר או תוספת¹⁷ אחרת ממה שלא יוכל לעשותו וזולתם ולא הורגלו משוררינו לעשות זה בשיריהם כשאר משוררי האומות:

החלק הרביעי היאך יתחדשו חכמות בני אדם:

ואומר כי ידוע הוא כי העניינים המושכלים אצל האומה בתחלה הם כלם מליצים מפני¹⁸ שכלם בתחלת המחשבה בלי דקדוק והמוקדמות¹⁹

1) B C fehlt bis תתרכבנה. 2) המדות B C. 3) C fehlt bis ותבדיל. 4) הצח A; הצוו B. 5) אשר יבינו שאינם מק' B C. 6) ובין מה אשר C. 7) הקולות C. 8) המעלות C. 9) כמותם A; דמותם B. 10) ומה C fehlt bis. 11) ההרכבות A. 12) בתחילה A fehlt bis. 13) ויהיה מהם C. 14) ובאמצע ובראש וה' לזה B; ובאמצע וה' לזה A. 15) מאמר הוא C. 16) ומאמרותיהם C fehlt bis. 17) תוספת B C. 18) אל B C >. 19) והמוקדמות A.

אשר אתם ומלותיהם ומאמרותיהם כולם מליציות¹⁾, ובחלק מלאכת ההגיון אבאר מה הן המאמרות המליציות. והמליציות הם המוקדמות בתחלה, ובארך הזמן יתחדשו בהן חדושין יצריכום²⁾ אל מליצות ולא יסורו תתחדשנה³⁾ מעט מעט עד אשר יתחדש ביניהם תחלה מהמלאכות ההיקשיות מלאכת המליצה. ויתחילו עם חדושה או אחר חדושה לעשות דוגמת⁴⁾ העניינים ורמיוניהם להבין אותם ויתחדשו העניינים השיריים ולא יסור ירכה זה מעט⁵⁾ עד אשר יתחדש השיר. ותגיע⁶⁾ בהם מהמלאכות ההיקשיות מלאכת⁷⁾ השיר מפני שביצירת האדם לדקדק היוזין והסדר בכל דבר. ואלו השתי מלאכות הם הכוללות המלאכות ההקשיות. ויתעסקו במליצות והשירים עד אשר יגידו להם הגדות⁸⁾ הדברים והעניינים אשר היו בזמן שקדם ובזמן שהוא שהם צריכים לדעת אותם. ויתחדשו בהם בעלי קבלת המליצות והשירים וזכירת ההגדות⁹⁾ אשר הגידו להם ויהיו הם בעלי הצחות ומליצה באותה האומה ויהיו חכמיהם בתחלה והמוכיחים אותם. ואלו הם המרכיבים לאותה האומה מלות לא היו מורכבות קודם לכן וישימו כוונתם אל הדברים אשר אין להם שמות מהדברים שהם תחת סוג או מין ואיפשר שישמעו מקרים וישימו להם שמות. ואלו הם המסתכלים במלות אותה האומה והמתקנים הנפסדות מהם ובמלה הקשה לדבר אותה ויעשוה קלה ולמה¹⁰⁾ שאינה צחה וישימוה צחה ולמה שאינה עריבה וישימוה עריבה. ואחר כך יוכרו¹¹⁾ הבאים¹²⁾ מה שידעו אותו הראשונים והמליצות והשירות ומה שבהם מההגדות והמוסרים עד אשר ירכו הדברים שהם מצטרבים לזכרם תמיד בלי כתיבה ויצטרכו לחשוב היאך יקל זה עליהם ויחדשו הכתיבה ותהיה בתחלה נפסדת עד אשר יתקנו אותה מעט מעט באורך הזמן. ואחר כך תתחדש מלאכת חכמת הלשון ותתחדש כמו שזכרנו למעלה: ואחר שתשלמנה המלאכות הכוללות כמו שזכרנו תגדל תאות הנפשות אחר כך לדעת סבות הדברים המורגשים בעולם ולהבין רבים מהדברים שהם מחודשים במלאכות המעשיות מהצורות והמספרים והמראות וזולתי זה. ויולד מי שיחקור סבות אלו הדברים וישתמש בתחילה¹³⁾ בחקירתו אותן ובהבין אותן לזולתו הדרכים המליציים כי הם הדרכים¹⁴⁾ ההיקשיים אשר ירגישו בהם בתחילה ותתחדש החקירה בלמודיות והטבעיות ולא יסורו המסתכלים בהם ישתמשו הדרכים

1) A B מליצות. 2) וצריכים C. 3) תחדשנה C. 4) דוגמות A. 5) C מעט מעט. 6) A B ותגיע. 7) C fehlt bis ויתעסקו. 8) הגדת C. 9) C. 10) ולמי C. 11) ויכירו C; חברו A. 12) הבאים C >. 13) A fehlt bis בתחילה. 14) דרכים הקשים C.

המליציים ותשתטנה בהם האמונות¹⁾ והעצות ותרכינה מליצות קצתם לקצתם באמונות אשר יאמת אותן כל אחד בנפשו. ותשובת כל אחד כשישובו על דרכיו שיחוק בראיות מה שישתמש בו מהדרכים וישתדל כדי שלא יקשו על דבריו או שלא יוכלו להשיב עליהם אלא בקושי, ולא יסורו ישתדלו בזה מעט מעט עד שיעמדו על הדרכים²⁾ הנצוחים. אחר זמן ויבדילו בין הדרכים הנצוחים³⁾ ובין הדרכים הזיופיים כי בתחלה היו משתמשים בהם מעורבים ואז יערבו הדרכים המליציים וישתמשו בהם בנצוחים, ואז יהיה העיון בדרכים העיוניים והחקירה בהם ויאמת אותם בדרכים הנצוחים וישליכו הזיופיים ולא ישתמשו בהם אלא⁴⁾ בעת הבחינה ולא יסורו ישתמשו בהם עד שתשלם מלאכת הנצוח. ויתבאר אז כי זה המלאכה אינה מספקת עדיין שתגיע בה האמת ואז תתחדש החקירה בדרכי הלימוד והדיעה האמיתית. ויכירו אותה מקצת ההיכר ויטו בני אדם עם כל זה לדעת הדרכים המדיניים הדרכים אשר תחלתם הרצון והבחירה ויחקרו אותם בדרכים הנצוחיים מעורבים בדרכים האמתיים ויגיעו בנצוחיים מה שאיפשר בהם מהחוקק⁵⁾ עד שנמעט יחשבו שהם אמתיים ולא יסורו כך עד שיהיה הענין בפילוסופיא⁶⁾ כמו שהיה בזמן אפלטון. ואחר כך יעיינו באלו הדרכים האמתיים אלו אחר אלו עד שישקוט הדבר כמו ששקט בימי ארסטו. ואז יגיע אל העיון האמתי ויהיו נכרים הדרכים כולם ותשלם הפילוסופיא האמתית והמלאכות⁷⁾ הכוללות ולא ישאר בה⁸⁾ מקום חקירה: ותהיה מלאכה ילמוד אותה האדם וילמדה לאחרים ויהיה למודה למוד מסוגל ולמוד משותף לכל. והלמוד המסוגל הוא בדרכים המופתיים בלבד והמשותף שהוא⁹⁾ הכולל הוא בדרכים הנצוחיים או המליציים או בשירים¹⁰⁾, אלא שהמליציים והנצוחיים הם יותר הגונים שישמשו אותם בלמוד ההמון מה שהוא מבואר כבר במופת מהדברים העיוניים¹¹⁾ והמעשיים. ואחר כך יצטרכו לחדש¹²⁾ הנימוסים¹³⁾ ומלאכת הנימוסים הוא מלאכת האדם לדמות בכח הדמיון מה שיקשה על ההמון לציירו מהמושכלות העיוניות, והיכולת להוציא הפועלים המדיניים המועילים בהגעת ההצלחה והספוק בדברים העיוניים והמעשים אשר דרכם שירע אותם ההמון בדרכי הספוק. וכשילודו אחר כך אנשים יסתכלו בנימוסים, ויהיה בהם מי שיקח מה שהתפרסם באותו הנימוס מהדברים המעשיים הנצוחיים מקובלים ויבקש להוציא מהם מה שלא הודמן לפרסם אותו או תתחדש מזה מלאכת המשפט. ואם

1) A C האמונות. 2) A C > הדרכים. 3) C auch im Folgenden stets הנצוחיים. 4) B לא; C ולא. 5) C מהחוקק. 6) A בפילוסופיא. 7) והמלאכותיים B. 8) בהם A. 9) C הוא. 10) B בשירים. 11) A C והמעשים. 12) לחדוש C. 13) הנימוסים C B.

ישתדלו אחר כך אנשים להוציא מהדברים העיוניים והמעשיים הכלליים¹⁾ מה שלא פרסם אותו בעל אותו הנימוס תתחדש מזה מלאכת הדברים. ואם נמצאו אנשים יבקשו לסתור מה שנאמר באותו הנימוס יצטרכו בעלי הדברים אל כח לעזור בה²⁾ אותו הנימוס מהחולקים עליו ויסתרו³⁾ הטעיות אשר בקשו בהם⁴⁾ לסתור מה שהתפרסם באותו הנימוס ותשלם בזה מלאכת הדברים. ותניע⁵⁾ מלאכת אלו השתי כוחות וידוע הוא כי אי אפשר זה אלא בדרכים המשותפים והם הדרכים המליציים. ועל זה הסדר תתחדשנה המלאכות ההקשיות באומות:

החלק החמישי בחכמת ההגיון וחלקיה:

החלק הזה נחלק לחמשה פרקים. הפרק הראשון בכלליה. הפרק השני בתועלתה. הפרק השלישי במונחיה. הפרק הרביעי אל מה יורה שמה. הפרק החמישי בחלקיה:

הפרק הראשון בכלליה: ואומר כי חכמת ההגיון תתן על דרך כלל הסדרים אשר דרכם שיתקנו⁶⁾ השכל. וכבר זכרנו למעלה מה הם הסדרים שייריכו⁷⁾ האדם בדרך האמת כדי שימצא האמת בכל דבר שאיפשר שיטעה בו מהמושכלות, והסדרים אשר ישמרוהו⁸⁾ ויצילוהו מהטעות ומהשגגה כמושכלות, והסדרים אשר יבחנו בהם כמושכלות מה⁹⁾ שאיפשר בהם הטועה: וכיאר זה כי כמושכלות דברים אי אפשר שיטעה השכל בהם כלל והם הדברים שימצא האדם בנפשו¹⁰⁾ כאילו נבראת¹¹⁾ על ידיעתם והם אמתיים אצלה כמו ששני הפכים לא יתקבצו במקום אחד, ושכל גדול מחלקו, ושכל שלשה חשבוני נפרד, ושכל שנים זוג: ויש דברים אחרים שאיפשר שהשכל יטעה בהם ויטה מדרך האמת בהם¹²⁾ אל מה שאינו אמת והם הדברים שדרכם שישגי אותם האדם במחשבה ועיון והיקש וראיה: ובאלו בלבד מלבד הראשונים יצטרך האדם המבקש לעמוד על האמת בכל מביקשו¹³⁾ לסדרי חכמת ההגיון: וזו המלאכה דומה למלאכת הדקדוק וביאור¹⁴⁾ זה כי ערך מלאכת ההגיון אל השכל והמושכלות כערך¹⁵⁾ מלאכת הדקדוק אל הלשון והמלות, וכמו שמלאכת הדקדוק תתן¹⁶⁾ לנו סדרים שלא נטעה במלות כמו כן תתן¹⁶⁾ לנו מלאכת ההגיון סדרים שלא נטעה במושכלות: ועוד כי הסדרים ההגיוניים

1) מזה < B. 2) מהם C. 3) ויסתרו C. 4) בו B. 5) הכללים C. 6) והסדרים < A. 7) וישמרו אותו A C. 8) וייריכו B C. 9) שתיקנו C. 10) בהם > C. 11) נברא C; נבראה B. 12) בנפשו A B. 13) אשר יבחנו מה וגי גותן C. 14) בערך B; לערך A. 15) חדרקוק C fehlt bis. 16) מבוקש C.

אשר הם כלים להבחין בהם מה שבמושכלות ושומרים השכל שלא ישעה בדברים שאיפשר שיטעה בהם או שילאה להשיג אמתתם דומים אל המאונים והמדות אשר הם כלים להבחין בהם הגופים אשר איפשר שיטעה ההרגש בהם או שילאה להשיג שיעורם וכמחוגה אשר יבחנו בה הקוים במה שאפשר שיטעה ההרגש בו או ילאה להשיגו: ואלו הן כללי חכמת ההגיון:

הפרק השני בתועלתה: וממה שזכרנו למעלה יתבאר גודל תועלת חכמת ההגיון ועיונה בכל מה שיבקש לאמת אותו¹⁾ אצל נפשינו או לזולתינו ובמה שיבקש וזולתינו לאמת אותו אצלנו וזה כי כשהיו אצלנו אלה הסדרים ונבקש להוציא המבוקש ולאמת אותו אצל נפשותינו לא²⁾ נשלח מחשבותינו בבקש מה שנאמת אותו³⁾ (מתרשלות⁴⁾ ומשוטטות בדברים שאינם מוגבלים ויבקשו להלוך אליהם מכל צד שיוזמן ומדרכים שאיפשר שיטעונו עד שנחשוב שאינו אמת שהוא אמת ולא נרגיש בזה. אבל צריך שנדע אי זה דרך צריך שנלך ומאי זה דרך נתחיל והיאך נתמיד במחשבותינו על הדבר עד שנשיג בלי ספק במה⁵⁾ שנבקש: ונדע כמו כן כל הדברים המטעים המשבשים אותנו ונשמור מהם ואז יתאמת אצלנו במה שנחדש אותו אם השגנו⁶⁾ בו האמת ולא נטעה. וכמו כן כשנראה דבר חדשנו אותו ודמינו בנפשינו שהתרשלנו בו נבחין אותו מיד ואם יהיה בו טעות נרגיש בו ונתקן הטעות בקלות. ועל זה הדרך יהיה דרכינו במה שנבקש לאמת אותו אצל וזולתינו: ואם לא נדע ההגיון יהיה עניינו בכל⁷⁾ אלו הדברים הפך ויותר מגונה מזה⁸⁾ ומה⁹⁾ שהוא ראוי שנשמור ממנו הוא¹⁰⁾ מה שאומר והוא כי כשנרצה לעיין באמונות שהן הפכים ונשפוט בין המתוכחים והמקשים זה על זה ובדברים וכראיות שיאמר כל אחד מהם לאמת אמונתו ולזיף אמונת המתוכח עמו אם לא נדע חכמת ההגיון לא נדע אי זה מהם האמת אתו ומאי זה הדרך ישעה או אם הדבר כמו שאמר ואם ראייתו ראייה אמתית או זיופית ואז יקרה לנו שנהיה נבוכים בכל האמונות ולא נדע אי זו מהן שקר או אמת או שנחשוב שכולם אמת או שנחשוב שאין בדבר מהם אמת או שנשתדל לאמת מקצתם ולזיף מקצתם ולא נדע דרך זה. וכמו כן אם יקשה לנו מקשה¹¹⁾ כמו¹²⁾ שנאמתהו או נזיפהו דבר הוא אמת¹³⁾ וכפי מה שנאמינהו לא נדע דעת ברורה שהדבר כמו שנאמין אבל נחשוב כל מה שהוא אמת

1) C אותה. 2) C ולא. 3) A C אותן. 4) A מתרשלות. 5) A B מה. 6) C > ומה. 7) C > ומה. 8) C > ומה. 9) C > ומה. 10) C > ומה. 11) A מקצם. 12) A במה. 13) C אמת.

אצלנו שאיפשר שיהיה הפכו או מה שהוא שקר אצלנו שהוא אמת. ואיפשר שנשוב¹⁾ להאמין ההיפוך ואיפשר שיקשה לנו²⁾ מקשה ולא נוכל להבין³⁾ או תתחדש לנו מהשבה ותסירונו ממה שהיה אצלנו אמת אל הפכו ונהיה בכל זה כמו שהוא מקושש עצים באפילה: וכוה יקרה לאנשים רבים שהם משבחים עצמם וחושבים שהם שלימים בחכמה וכשלא נדע דרכי ההגיון לא יהיה עמנו במה שנבחנו⁴⁾ האמת אתם אם לא. ועל כן אי אפשר שנמלט מאחד משני דברים או שנאמין כי הוא כמו שאומרים או שנאמין כי הוא הפך ממה שאומרים. ואיפשר שהאמת אתם ואנחנו נחזיקם במכזבים ולא נרגיש זה או שנחזיקם שהאמת אתם והם מכזבים ולא נרגיש זה. וזה ההיפוך ישיגנו כשלא נדע חכמת ההגיון. וזו החכמה היא הכרחית למי שיאהב לדעת הדברים על אמיתתם ואינו מסתפק באמונתו על מה שיעלה על הלב והם האמונות אשר יתכן שישובו⁵⁾ מאמתתם אל הפכם ואינו הכרחית למי שמסתפק באמונתו על מה שיעלה על הלב מהמחשבות שאינן אמיתיות. ומי שיחשוב כי המרגיל נפשו⁶⁾ במאמרות המליציות ובלמודיות בחכמת⁷⁾ התשבורת והחשבון לא יצטרך לדעת סדרי ההגיון או שהם ממלאים מקומם ופועלים בפעלו או שנותנים לאדם כח להבהין כל מאמר וכל טענה וכל אמונה או שידריכו האדם אל האמת עד שלא יטעה בדבר משאר החכמות כלל, הוא כמו מי שחשב כי המרגיל נפשו לזכור השירים והמליצות כלומר לדעת אותם על פה ומרבה בקבלותיהם לא יצטרך לדעת תיקון הלשון ולא יצטרך להקור סדרי הדקדוק ושאלו ממלאים מקומו ושהם נותנים לאדם כח להבחין דקדוק כל מלה ואם יש בה טעות אם לא כי התשובה בענין ההגיון והדקדוק⁸⁾ בכל זה אחד: וכמו כן מאמר מי שחשב כי ההגיון מותר אין צורך⁹⁾ אליו מפני שיתכן שימצא בזמן מהומנים אדם שלם ולא יטעה באמת כלל מבלתי שידע דבר מסדרי חכמת¹⁰⁾ ההגיון כמאמר מי שחשב כי הדקדוק מותר מפני שימצא בבני אדם מי שלא יטעה כלל מבלתי¹¹⁾ שידע כלל¹²⁾ מסדרי הדקדוק כי התשובה אחת¹³⁾ בשני המאמרים:

הפרק השלישי במונחיה: ומונחי חכמת ההגיון והם אשר ינתנו מהם הסדרים הנזכרים והם¹⁴⁾ המושכלות והמלות מצד שהם מורות על המושכלות. והאמונה תאמת אצלנו כשנחשוב בדברים או מושכלות¹⁵⁾ דרכם לאמת אותה האמונה ואנחנו נאמת אותה לזולתנו כשנדבר עמו בדברים

1) שנאמין B 2) עלינו C > 3) לתרין A B 4) שנבחנו A
ההגיון C > bis 5) שישוּב A 6) עצמו C 7) כחכמת A 8) C > 9) צריך C
10) חכמת C > 11) כלל A > 12) מבלתי שידע כלל 13) אחת A C > 14) הם A B 15) מושכלות.

נודיעוהו בהם הדברים והמושכלות שדרכם שנאמת בהם אותה האמונה¹⁾ ולא יתכן שנאמת אי זו אמונה תזרמן באי זה²⁾ מושכלות יודמנו ולא שימצאו המושכלות באי זה מספר יזרמן אלא תצטרך כל אמונה אשר נרצה לאמת אותה אל דברים ומושכלות מוגבלות ושיהיו במספר ידוע וכמו כן צריך שתהיינה המלות אשר בהם יהיה הביאור כשנאמת אותה לזולתינו ועל כן נצטרך אל סדרים ישמרונו שלא נטעה במושכלות ובדברים שנבאר אותם³⁾ בהם. ואלו השני⁴⁾ דברים והם⁵⁾ המושכלות והמלות יקראו אותם⁶⁾ הקדמונים הדבור והמאמר יקראו המושכלות הדבור הפנימי והדבור שיאמת בו האדם האמונה לנפשו⁷⁾ הוא הדיבור הפנימי והדבור שיאמת אותה בו⁸⁾ לזולתו הוא הדבור החיצוני היוצא בקול והדבור שהוא על זה הדרך יהיה פנימי או חיצוני יקרא היקש. וההגיון יתן הסדרים הנזכרים בשני הדבורים והוא משתתף⁹⁾ עם הדקדוק כמו שזכרנו מקצת השתתף במה¹⁰⁾ שנתן סדרי המלות וההפרש¹¹⁾ ביניהם כי הדקדוק נתן סדרי מלות מסוגלות באומה מיוחדת בלבד וההגיון נתן סדרים משותפים כוללים למלות כל אומה. כי יש במלות עניינים תשתפנה¹²⁾ בהם מלות כל האומות כמו שהמלות יש מהם פשוטות ומהם מורכבות ושהפשוטות הם השם והפועל והמדבק פיר¹³⁾ המלה מפני שהיא מחברת הפועל עם השם ועמה תדבק¹⁴⁾:

הפרק הרביעי על מה יורה שמה: ומשם ההגיון תתבאר¹⁵⁾
 כוונתו וזה כי מלת ההגיון גזורה מהגה והוא הדבור. וההגה והדבור מהשמות הנרדפים. והדבור נאמר על שלשה פנים. האחד הדבור היוצא בקול אשר בו יתבאר הלשון ומה שבלב. והשני הדבור החקוק פירוש המחשבה המושכלת בנפש והם המושכלות המורות עליהם המלות. והשלישי הכח הנפש הנברא באדם אשר בה יכיר ההיכר המסוגל באדם מולתו משאר בעלי חיים והוא אשר בה ישיג¹⁶⁾ האדם המושכלות והחכמות והמלאכות וכו' יהיה העיון ובה יכיר בין הנאה והמנוגה מהפעלים. והיא נמצאת בכל אדם אפילו בקטנים אלא שהוא מעט ולא תגיע¹⁷⁾ בקטנים עדיין שיתפעל פעולתו כמו האש שהיא מעוטה שאינה יכולה לשרוף העין העב וכמו עין הישן ועין השכור וכעין שהיא חולה שאינם רואים ראות אמתי ואורי. ומצאנו בלשונינו פירוש שלשה אלה בהפרש בין הכח היוצא ובין הכח העיוני והמהשבה. והדבור מורה על שלשה פנים מאלו

1) C. אמונה. 2) A B זו. 3) אותה A B. 4) C. שני הדברים. 5) C. משותף B. 6) בו. 7) B >. לזולתו A fehlt bis. 8) אותה A B. 9) C. האדם. 10) C. כמו. 11) A fehlt bis. 12) C. משותפים. 13) C. השתפנה B. 14) A >. פיר. 15) A. ויכיר. 16) A. תבאר C. 17) A. יגיע Q. הגיע.

השלשה. כי וידבר העם והרומה לו הם הדברים היוצאים בקול. ודברתי אני בלבי הוא הדבור השלישי אשר בו יהיה העיון. ודברתי אל הנביאים, ודברת כם בשבתך בביתך כלומר תעיון¹⁾ ותחשוב בהם, ואילו רצה לומר הדבור החצוני²⁾ היה אומר ודברת אותם. ובוה הדיבור נכלל הדבור השני. וכן מלת הגה נאמרה על אלו השנים, אמרו על הקול והגה מפיו יצא, ועל העיון והגיון לבי לפניך, והגית בו יומם ולילה, והגית בכל פעליך. וזו החכמה מפני שהיא נותנת סדרים בדבור הפנימי והחיצוני ומתקנת במה³⁾ שנותנת מהסדרים באלו השני דבורים, הדבור השלישי אשר הוא לאדם ביצירה ויורה אותו על⁴⁾ אשר לא יפעל פעלו בשני הדבורים אלא על האמת והגיון נקרא בשם גזור מהדבור אשר הוא⁵⁾ נאמר על הפנים השלשה. ומפני שהמעתיקים הורגלו לקרוא זו החכמה חכמת ההגיון ולא חכמת הדבור ראיתי שלא לשנות ממה שאמרו:

הפרק החמישי בחלקיה: ומיני ההקשות⁶⁾ והמאמרות אשר יבוקש בהם לאמת אמונה או מבוקש המשה. או שתהיינה מופתיות או נצחיות או זיופיות או מליציות או שרירות ואנחנו נבאר כל אחת מהם. ואחר שידע האדם העניינים ועל⁷⁾ אי זה דבר יורו השמות לא נחוש בשמות כי המבוקש אמתת הענין לא אמתת המלות:

והמאמרות המופתיות הן⁸⁾ המאמרות אשר דרכן להועיל בהן⁹⁾ האדם הידיעה האמתית בכל דבר שיבקש לדעתו בין שישתמש בהן¹⁰⁾ האדם¹¹⁾ בינו לבין עצמו להוציא הדבר המבוקש או שישתמש בהם עם זולתו לאמת אותו המבוקש והם¹²⁾ בעניינים כולם דרכם להועיל הידיעה האמתית והיא הידיעה אשר אי אפשר שיהיה הפכה ואי אפשר שיחזור ממנה ולא יהיה משובש בה ולא יוכל זולתו להטעותו עד אשר שיסרנו ממנה: והמאמרות הנצחיות הן¹³⁾ אשר דרכן¹⁴⁾ שישתמשו בהן¹⁵⁾ בשני דברים האחד שיבקש השואל עם הדברים המפורסמים אשר יודו בהם כל בני אדם לנצח המשיב כאותו הדבר אשר התערב המשיב לעזור אותו ולשומרו והוא הנקרא הנחה שיעזרהו וישמרהו בדברים המפורסמים. ואם¹⁶⁾ יבקש השואל לנצח המשיב במאמרות לא יהיו מפורסמות ויבקש המשיב לשמור מה שהניה ולעזור אותו במאמרות שאינן מפורסמות לא יהיה פעלם זה פעל על דרך הנצוח. והשני שיבקש האדם בהם שתגיע לו המחשבה החזקה באמונה אשר תהיה כוונתו לאמת אותה לנפשו אצל

עד C 4). כמו C) 5). הדבור A fehlt bis 2). העיון B; העיון A 1). שלא B C הם 8). ועד A C 7). החיקשיות A 6). היא A B 5). שאל C הם B 9). ואשר B 12). האדם A B > 11). בהם A C 10). בהם B 13). המפורסמות A fehlt bis 16). בהם A B 15). דרכם A B 14).

וולתו עד אשר הוא ידמה שהוא אמת ולא יהיה כן ונקראת זו¹⁾ המלאכה מלאכת הנצוח מפני שכונת בעליה לנצח חברו באלו המאמרות ועל זה העניין מורה זו המלאכה בלשון הערב ומפני זה קראה ארסמו בזה השם: והמאמרות הזיופיות הן אשר דרכן להטעות האדם ולשבש אותו עד אשר יחשוב האדם מה שאינו אמת שהוא אמת ומה שהוא אמת שאינו אמת וכמו כן תהיינה סבה להחזיק מי שאינו חכם שהוא חכם ומי שהוא חכם שאינו חכם, ושם זו המלה בלשון יון ספסטה וישמשו אותם כמו כן בלשון הערב והוא לקוח מלשון²⁾ יון ספסטה וכל יון הוא שם המלאכה אשר יוכל האדם בו להטעות חבירו ולהראות כי זיוף³⁾ ושבוש בדבריו עד שיחשבו שהוא חכם ובעל מעלות טובות ובוולתו שהוא חסר וסכל מבלתי שיהיה כן⁴⁾. וזה השם מורכב בלשון יון מן ספיא והיא⁵⁾ החכמה⁶⁾ ומן אסטן והוא הזיוף ועל כן עניינו חכמה זיופית⁷⁾ ואינו כמו שחשבו אנשים כי ספסטה היה איש והיתה כוונתו לבטל השגת החכמות, וכל מי שהיתה לו זאת האמונה נקרא בשמו כי זה אינו אמת אבל נקרא האדם בזה השם בעבור מלאכתו ויכלתו על הזיוף כמו שקוראים האדם נצוחי לא מפני שיחסו אותו אל אדם אחד היה שמו כן אלא מפני כוונת מלאכתו שהוא הנצוח:

והמאמרות המליציות הן⁸⁾ אשר דרכן לבקש בהן⁹⁾ הספוק באותו הדבר ושתטה מחשבתו אל¹⁰⁾ אותו הדבר והוא מצדיקו מבלתי שיתנו לו בו אמונה חזקה ויאמין בו או הצדקה חזקה או חלושה. וההצדקות הספיקיות הם במעלה תחת המחשבה החזקה ויתכוין¹¹⁾ לקצתן על קצתן כפי יתרון המאמרות בכחותיהם ושאר מה שישתמשו עמהם כי האמונות¹²⁾ מספיקות תהיו¹³⁾ חזקות אלו מאלו ומופלגות כמו שיקרה זה בעדיות כי כל מה שהם יותר תצדקנה יותר ועם זה לא תגיע לאדם באלו המאמרות האמת:

והמאמרות השיריות הן¹⁴⁾ אשר דרכן לדמות בדבר אשר ידברו בו עניין כבוד או בווי או שיאמרו כי הוא נאה או מנוער או הדומה לזה. ויקרה לנו כשנשמע המאמרות השיריות רצוני לומר הדמיון אשר יגיע מהם בנפשינו כמו שיקרה לנו כשנביט אל הדבר שדומה למה שנאמתהו כי באותו העת נדמה בנפשינו כי הוא ממה שנאמתיהו ותירא¹⁵⁾ ממנו נפשינו ונרחיקהו ואעיפ שנדע כי אין הדבר כמו שדמוהו לנו כי האדם פעמים רבות ילך אחר הדמיונות וישמש¹⁶⁾ על פיהם בלכתו אחר מחשבותיו

1) B זאת. 2) A fehlt bis מורכב. 3) C הוא זיוף. 4) B בו. 5) בהם A. 6) C הם. 7) מזוייפת B. 8) החכמה A >. 9) והוא A B. 10) מהם C. 11) תהיינה C. 12) המאמרות C. 13) ויתבי מן B C. 14) על B. 15) מהם C. 16) הם C.

ודעתו ויהיה פעלו בדבר כפי מה שידמה בנפשו לא כפי דעתו כמו שיקרה לנו כשנביט אל הצורות הדומות אל הדבר ואל הדברים הדומים אל הדבר ואמנם ישתמשו במאמרות השיריות כשידברו עם אדם שירצו שיעשה פועל מהפועלים וירגילוהו מעט מעט לעשותו והאדם הזה או שיהיה אין לו עייון בפועליו לחסרונו ועל כן צריך שיוהירוהו הדמיון על הפועל אשר יבוקש ממנו שיעשהו ויקום לו הדמיון מקום העייון או שיהיה אדם יש לו עייון ויבוקש ממנו לעשות פועל ואיפשר כשיעיין בו לא יעשהו. ועל כן ממהרים אותו במאמרות שיריות כדי שיקדים הדמיון לעיונו ויעשה זה הפועל פתאום קודם שיעיין מה שיש באחרית זה הפועל וימנע מעשותו. ועל כן היו אלו המאמרות מיפות ומפארות הדבר:

ואלו הן מיני ההקשות והמלאכות ההקשיות והן על דרך כלל המש אמיתיות ומחשבויות שאיפשר שאינן אמיתיות ומתעות ומספיקות ומדמות. וכל אחת מאלו המלאכות החמש יש דברים שהם סגולתה ודברים שתשתתפה¹⁾ בהם המאמרות כולם. והמאמרות ההקשיות תהיינה חקוקות בנפש או יוצאות בקול הן²⁾ מורכבות והחקוקות בנפש הן³⁾ מורכבות ממושכלות רבות קשורות וסדורות עוזרות לקצתן לקצתן לאמת דבר אחד. והיוצאות בקול הן⁴⁾ מורכבות ממלות רבות קשורות סדורות מורות על אותן המושכלות והן עוזרות מקצתן לקצתן לאמת הדבר אצל השומע ואי אפשר שיהיו מורכבות המאמרות היוצאות בקול מפחות משתים שתיים. והמאמרות החקוקות בנפש אי אפשר שתהיינה מורכבות מפחות שתי מושכלות ואלו הן המאמרות הפשוטות. והמאמרות המורכבות אי אפשר שתתרכבה מפחות משתי מאמרות פשוטות, ורובן אינן מונבלות. ועל כן כל מאמר היקשי חלקיו הגדולים הם המאמרות הפשוטות וחלקיו הקטנים והם חלקי חלקיו והם הנפרדות מהמושכלות והמלות המורות עליהם ועל כן היו חלקי חכמת ההגיון בהכרח שמונה כל אחד מהם בספר:

הראשון יש בו סדרים בנפרדות מהמושכלות והמלות המורות עליהם ויתבאר בו מספר העניינים הנפרדים הכוללים לכל הנמצאים מצד שהם אלו העניינים מכלתי תנאי הגעתם במציאות וזה הספר נקרא ספ' המאמרות והוא בלשון יון קאטאגוריא⁵⁾:

השני יש בו סדרי המלות הפשוטות אשר הם המושכלות המורכבות משתי מושכלות נפרדות והמלות המורות עליהם משתי מלות וזה הספר נקרא ספר הביאור והוא בלשון יון בארי ארמיאס:

1) שתשתתפה B. 2) והן A; הם B. 3) א. B C A. 4) B >. 5) קאטאגוריא B C. הם C.

השלישי יש בו המאמרות אשר יקשו¹ בהם ההיקשות² המשותפות³ למלאכות ההמש והוא ספר ההיקש ובלשון יון נקרא⁴ אנאלוטיקי הראשון: הרביעי יש בו סדרים אשר יבחין⁵ האדם בהם המאמרות המופתיות וסדרי הדברים אשר בהם נשלם⁶ הפילוסופיא וכל מה שיהיו בה⁷ פעליה⁸ שלמים וזה הספר נקרא ס' המופת ובלשון יון אנאלוטיקי⁹ השני: החמישי יש¹⁰ בו הסדרים אשר יבחנו בהם המאמרות הנצוחיות ואיכות השאלה הנצוחית ועל¹¹ דרך¹² כלל כל סדרי הדברים אשר בהם תשלם מלאכת הנצוח, ובלשון יון טוביקי:

הששי יש בו סדרי הדברים אשר דרכם להטעות האדם מהאמת ולשבש אותו וספור כל הדברים אשר ישמש אותם מי שכונתו הזיוף וההתפארות בחכמות. ואחר כך יבאר בו מה שצריך לדחות המאמרות המתעות אשר ישמש אותם המזויף והיאך יולדו תולדותיו ובאי זה דבר מהדברים ידחו אותו והיאך ישמור האדם עצמו שלא ישעה במבוקשיו ולא ישעוהו וזה הספר נקרא ספר הזיוף והוא בלשון יון ספסטיקי ופי' חכמת זיופית:

השביעי יש¹³ בו הסדרים אשר בהם יבחנו המאמרות המליציות ומיני המליצה והמאמרות המדברים בצחות ויודיע אם הם על דרך המליצה אם לא. וימנה הדברים אשר בהם תשלם מלאכת המליצה והיאך מלאכת המאמרות המליציות בדבר ודבר מהמדברים. ובאי זה דבר מהדברים תהיה יותר טובה ושלימה ויהיו פעליה מתוקנים וזה הספר נקרא ספר המליצה ובלשון יון ריטוריקי:

השמיני יש בו הסדרים אשר בהם יבחנו השירים ומיני המאמרות השיריות אשר ישמשו אותן בדבר ודבר מהדברים. וימנה הדברים¹⁴ אשר בהם תשלם מלאכת השיר וכמה מיני המאמרות השיריות והיאך מלאכת כל אחת¹⁵ מהן ומאי זה דבר מהדברים יבחנו אותם ותהיינה טובות ומפוארות ועריבות וזה הספר נקרא ספר השיר ובלשון יון קבטיקי: אלו הן חלקי ההגיון והחלק הרביעי קודם לשאר החלקים במעלה והוא ראש להם והוא¹⁶ המבוקש בהם על הכוונה הראשונה. ושאר חלקים נמצאו בעבור הרביעי כי השלשה הקודמים לו בסדר הלמוד הם הצעות ומבואות אליו. והארבעה הנשארים הם תכף לו מפני שני דברים. האחד מפני¹⁷ שכל אחד מהם עזר את הרביעי והם ככלים אליו ועוזרים אותו

המשותפים B C 3) . ההיקשיות B ; הקשות A 2) . יקישו C ; יקושו B 1)

פעלים C 8) . בו A B 7) . מושלם B 6) . יבאר C 5) . נקרא C > 4)

והתשובה הנצוחית ועל C < 11) . יש B C > 10) . לוטיקי A B 9)

אחד B C ד 16) . הדבר B C 14) . יש B C > 15) . מלאכת A fehlt bis 13)

מהם 16) . והיה A B 17) . www.daat.ac.il

מקצתם. והשני על דרך ההיכר והוא כי אילו לא¹) היו נכרות אלו המלאכות מקצתן ממקצתן בפועל עד אשר יודעו סדרי כל אחת ואחת לבדה ונבדלים מסדרי זולתה לא נהיה בטוחים כשנבקש האמת שלא נשמש הדברים הנצוחיים ואנחנו לא נרגיש שהם נצוחיים וידחו אותנו מאמת אל המחשבות החזקות שאפשר שאינן אמיתיות. או איפשר שנשמש מאמרות מליציות ואנחנו לא נרגיש ותדחינה אותנו אל הסיפוק או שנשמש מאמרות שרירות מתעות ונחשוב בדבר שאינו אמת שהוא אמת או שנשמש מאמרות שרירות ותהיינה על אמונותינו על הדמיונים. ואנחנו הושבים שהלכנו בכל אלו העניינים דרך האמת והשגנו²) מבקשנו ולא השגנוהו על האמת כמי שידע המאכלים וסמי הרפואות אם לא יכיר הסימנים האמתיים מהם אשר ידעם בסימניהם לא יהיה בטוח שלא יאכלם מפני שיחשוב שהם מאכל או רפואה והוא לא ירגיש ויאבד. ונמצאו אלו על הכוונה השנית מפני שהם נותנים לבעלי כל מלאכה מהמלאכות הארבעה כל מה שתשלם בו אותה המלאכה עד אשר כשירצה האדם שיהיה נצוחי מופלג, כמה דברים צריך שילמוד וידע כמו כן באי זה דבר יבחין לנפשו ולזולתו מאמריו³) לידע אם הוא הולך בהם על דרך הנצוח אם לא. וכמו כן כשירצה להיות מליץ מופלג, כמה דברים צריך שילמוד וכאי זה דבר מהדברים יוכל להבחין⁴) לנפשו ולזולתו אם הוא⁵) הולך במאמריו דרך המליצה או דרך אחר. וכמו כן כשירצה להיות משורר מופלג כמה דברים צריך שילמוד וידע באי זה דבר מהדברים יבחין לנפשו ולזולתו מהמשוררים לדעת אם הולך במאמריו דרך המשוררים אם לא. או אם ערב בהן מין אחר. וכמו כן לידע⁶) כשיהיה⁷) לו היכולת⁸) להטעות לזולתו ולא יטעהו אחר. כמה דברים צריך שילמדם וידע באי זה דבר מהדברים איפשר שיבחין כל מאמר וכל אמונה:

ויש ספר אחר⁹) עוד הוא כמבוא לחכמת ההגיון וזה הספר יתבאר בו חלק המלות והעניינים מצד שהם כללים נפרדים ונקרא בלשון יון אסאנוגי ופירושו המבוא והוא ראשון לאלו הספרים:
 והסבה שחלק הפילוסוף חכמת ההגיון לשמונה חלקים מפני שהוא חשב לחבר ספר ההגיון ועיין בחלקי המאמרות ומצא אותן שני מינים, שקול ושאינו שקול, וראה לחבר במאמרות השקולות הספר השמיני והוא סי' השיר, וכוננתו בו להודיע החיקש אשר שמשו אותו המשוררים בשיריהם. ואחר כך עיין במאמרות שאינן שקולות ומצא אותן נחלקות

1) $A > C$ לא. 2) A fehlt bis. 3) אמריו C . 4) A לברון. 5) $A > B$ הוא. 6) $A > B$ ידע. 7) C שיהיה. 8) $A > B$ יכולת. 9) $A >$ אחר.

לשני חלקים האחד ספוק במליצה¹⁾ והשני ספוק בראיה וראה לחבר בספוק במליצה ספר המליצה וכוונתו בו להודיע ההיקש אשר ישמשו אותו המליצים במליצותיהם. ואחר כך עיין בספוק בראיה ומצא אותו נחלק לשני חלקים האחד ספוק בראיה אמיתית והשני ספוק בראיה זיופית, וראה לחבר בספוק בראיה הזיופית הספר הששי, וכוונתו בו להודיע טעות האנשים המקשים²⁾ היקש הטעות כדי שיחשבו השומעים שהוא אמת:

ואחר כך עיין בספוק בראיה אמיתית ומצאהו³⁾ נחלק לשני חלקים האחד ראיה אמיתית⁴⁾ במופת והשני ראיה אמיתית בנצות, וראה לחבר בראיה אמיתית בניצוח הספר החמישי. וכוונתו בו להודיע ההיקש הנצוחי. וראה לחבר בראיה אמיתית במופת הספר הרביעי.

ואחר כך עיין בספוק המופתי והנצוחי ומצא כי יהיו בהיקש וקבוצים⁵⁾ ר"ל הסדרים עם התולדות וראה לחבר סי' בקבוצים והוא הספר השלישי והוא ספר ההתוך, וכוונתו בו להודיע המוקדמות הנקראות היקש. ואחר כך עיין בקבוצים הנזכרים ומצא כי הם ממוקדמות וחבר במוקדמות הספר השני וכוונתו בו להודיע המאמרות המחוברות משם ותואר והנמשך לזה. ואחר כך עיין במוקדמות ומצא כי הם ממלות פשוטות וראה לחבר בהם הספר הראשון והוא ספר השמות הנפרדים. ואז נשלמה מלאכת ההגיון: וסדר ספרו הפך ממה⁶⁾ שסדרה לו בתחלת מחשבתו ובאור זה כי הוא הצטרך להשים ההתחלה מהחלק שהוא יותר פשוט ואחר כך ממה שהוא אחריו. ועל כן חבר הראשון בשמות הנפרדים והשני במאמרות המורכבות⁷⁾ אחת⁸⁾ רצוני לומר המוקדמות. והשלישי במאמרות המורכבות יותר מהרכבה אחת והוא ספר הקבוצים. והרביעי במופת ר"ל מהקבוצים המופתיים. החמישי בניצוח. והששי ביווץ. והשביעי במליצה והשמיני בשיר: ואז נשלמה מלאכת כוונתו בהגיון והיתה תהלת מחשבתו אחרית מעשהו ותחלת מעשהו אחרית מחשבתו: וכמו שהזכר שהוא חומר הדינר יש לו ארבע מעלות העליונה שיהיה זהב טהור אין בו סיג כלל. והשנית שיהיה זהב קרוב להיות טהור אבל אינו במעלת הזהב הטהור. והשלישית שיהיה זהב מלא סיגים. והרביעית שלא יהיה זהב כלל אלא שהוא מין אחר דומה אל הזהב. כמו כן האמונות⁹⁾, שהם חומרי ההיקשות, יש מהן אמיתיות אין ספק בהן, ויקרא ההיקש המחובר מהן מופתי. ויש מהן אמונה קרובה אל האמת והיא מקובלת אצל הכל בנראה ולא תרגיש הנפש בהפכה מיד אבל בדקות המחשבה ויקרא ההיקש המחובר ממנה

1) B C fehlt bis במליצה. 2) המבקשים. 3) ומצאו C. 4) A fehlt bis אמיתית. 5) בקבוצים C. 6) מה A B. 7) אחת A fehlt bis. 8) B המאמרות.

נצוחי מפני שהוא טוב להתוכח עמו ולנצח האדם את חברו. ויש מהם
אמונה שהנפש מסתפקת בה ואיפשר שתקבל הפכה ויקרא ההיקש המחובר
ממנה מליצי מפני שהוא מועיל ללמוד האדם אל¹) המליצה. ויש מהם
אמונה שאיפשר שיהיה דומה אל האמת או אל המפורסם הקרוב אל
האמת ולפי הנראה. ועל האמת אינו בן והוא הסכלות הנמור וההיקש²)
המחובר ממנה יקרא זיופי ומתעה. אבל החמישי שהוא ההיקש השירי
האדם יכיר בכובו מיד ולא יטעה עד שיחשוב שהוא אמת: ודי במה
שדברתי בזה החלק וכבר הארכתי בו³) וכל זה לצורך מפני שזו החכמה
הוא כלי לחקור עמה שאר החכמות כמו שהתבאר ומבקש החכמה
מצטרך אליה: